

Първа творческа биография на Иван Грозев –
една от българските кандидатури
за Нобелова награда за литература

The First Professional Biography of Ivan Grozev –
One of the Bulgarian Nominees for the Nobel Prize
in Literature

Яна Чанкова

Югозападен университет „Неофит Рилски“ (България)

Yana Chankova

South-West University “Neofit Rilski” (Bulgaria)

Азманова-Рударска, Ел. *Иван Грозев в българската литература. Социологически, политически, исторически и религиозно-мистични контексти, полемики и диалози.* София: РИВА, 2018

Книгата на Ел. Азманова-Рударска „Иван Грозев в българската литература“ представя един творец забравен, negliжиран, изтикан в покрайнините на спомена, без да е заслужил това. Единствената причина за липсата му от списъците на българската литература са смяната на културния прочит и заместването му с идеологически такъв след 1944 г.

Изследването „Иван Грозев в българската литература“ проследява жизнения и творческия път на писател, който участва активно в литературния живот на България през първата половина на XX век. Започнал със стихове във Вазовия стилистичен регистър, бързо преминава в школата на символистите, като продължава тази тенденция и след войните от 1912–1918 г. Тогава Грозев се превръща и в един от теоретичите на това изкуство в България, част от кръ-

га „Хиперион“, член и председател на културно дружество „Българско родно изкуство“. През 1928 и 1929 г. кандидатурата му е предложена на вниманието на Нобеловия комитет в Стокхолм с част от драматургичното му творчество (Азманова-Рударска, Ел., Цит. съч., с. 199). Той е познат и приятел на известни личности от това време. Негови ученици са Й. Йовков, Ст. Л. Костов, Вл. Полянов, Гр. Василев, Н. Милев, Хр. Бръзицов, К. Сагаев, Кр. Кюлявков, В. Червенков и др. (Пак там, с. 20). В обществените си изяви е известен като дълбоко религиозна личност, мистик (спиритист, теософ, масон) и пацифист.

Монографията се опира на множество архивни материали и литературни документи, публикации в периодичния печат, статии, интервюта, беседи и др. Така в изследването намират място документи от Нобеловия комитет към Шведската кралска академия, публикации от 20-те години на XX век във френски вестници и списания и др. За целта са привлечени и преводачи от шведски, немски и френски, което обогатява изследването и очертава широк диапазон на популярност на Иван Грозев.

Наред с други теми, не по-малко интересни, в книгата на Ел. Азманова Грозев е представен като участник в една от полемиките в българската литература от първата половина на XX век – относно качеството на преводаческата дейност. Иван Грозев, както разказва Ел. Азманова, владее руски, немски, френски. Такава е и посоката на научаване и употреба на трите езика. И ако още като ученик той се учи на руски от своя учител д-р Н. Бобчев (Пак там), то немският и френският са резултат от престой в Германия и Франция. Като преводач от руски Грозев се проявява още в началото на 90-те години на XIX век. През руски превежда Жуковски (1897), Шели (1898) и Шамисо (1901) като един от „известните български писатели“ в Бобчевото списание „Българска сбирка“ (Пак там, с. 40).

Немски език Грозев усвоява след по-дълъг престой в Германия – през 1909 г. в Мюнхен (Пак там, с. 71). От немски превежда творби на Алфред Момберт, немски поет символист, за нуждите на нашумялото вече списание „Съвременна илюстрация“ (Пак там, с. 131). Доброто владение на немски език е демонстрирано и в статията му „Тъй рече Заратустра. Ницше, неговите четци и преводачи“, публикувана през 1919 г. в два последователни броя на в. „Напред“. Поводът е конкретен – преводът на Ницше от Н. Райнов, и недвусмислен – неговата несполучливост. Статията на Иван Грозев прераства в критика не само към превода на „Тъй рече Заратустра“ и на преводаческите умения на Н. Райнов, но изобщо и към творчеството и заимстванията на чужди текстове през чужд език – един проблем, известен в българската литература още от Вазов. Така статията на Грозев се превръща в своеобразна реплика към преводаческото изкуство в България по това време (Пак там, с. 66).

Всяка хубава книга е една нагорня проповед, от която обикновеният човек нищо не разбира, понеже се намира още при подножието на Планината. Да, уважаеми български читателю и преводачо, четенето и превеждането са нагорен път, който води от размътеното блато на Долината – където всяко отражение се начупва – към планинското кристално езеро, върху Планината на Преображението, езеро, неразмънено от буря, което с най-голяма ясност отразява брегове, облаци и слънце.

Възъет на тази висота, човек добива ново зрение и нов слух – и лесно би различил реч на пророк от реч на изстукленик. (Пак там, с. 67)

Този емоционално обогатен цитат от статията на Грозев разкрива вникването на критика в преводаческото дело – съдържателната част на текста, прецизирането на изказа, но и мисията на преводача въобще – и като творец, и като лингвист, и като посредник между читателя и твореца. В статията от 1919 г. Иван Грозев не само проследява грешките на Н. Райнов, но ги и коригира, като предлага свой превод. В същото време сравнява написаното от Райнов с други, вече съществуващи преводи и установява както неумението, така и несъвършенствата на Райновия текст.

През 20-те години на XX век Иван Грозев овладява и френски език. През 1924–1925 г. той пребивава във Франция като стипендиант на българското Министерство на просвещението. Тогава осъществява и превод на три от своите драми („Златната чаша“, „Йов“ и „Семела“), с които е предложен от проф. М. Арнаудов през 1928 и 1929 г. за Нобелова награда за литература. В превода си е подпомаган от френски преводач, но за доброто владение на френски свидетелстват материали, публикувани във френския периодичен печат (Пак там, с. 179), както и такива, публикувани в българския периодичен печат за френски творци (Пак там, с. 241).

Изследването на Ел. Азманова е творческа биография на Иван Грозев, като проследява не само и не толкова жизнения път, а творчеството, основано на събитията от обществено-политическия живот през първата половина на XX век. Без да натежава на читателя с пространни литературни анализи, изследването предлага възможност за дешифриране на не много известните мистични образи, символики и поетизирания.

Книгата предлага не само (за)познанство с един от значимите, но забравени творци на българската литература, но и с процесите в литературния, обществен и политическия живот в България от първата половина на XX век.

Доц. д-р Яна Чанкова

Филологически факултет

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Адрес: ул. Иван Михайлов 66, 2700 Благоевград, България

✉ yana_chankova@yahoo.com

Assoc. Prof. Yana Chankova, PhD

Faculty of Philology

South-West University “Neofit Rilski”

Address: 66 Ivan Michailov Str., 2700 Blagoevgrad, Bulgaria

✉ yana_chankova@yahoo.com